

Zimmerwald

Till Zimmerwalds läsare

C. N. CARLESON: Washington — upptakt till det stora oceankriget

TOM QUELCH: Motståndarna till den sociala revolutionen i England

BELA BELAZS: Teatern i den ungerska rådsrepubliken

Bokrecensioner, tidskriftsrevy m. m.

NUMMER 10 · 1921 · FRAMS FÖRLAG

Pris 1 kr.

Zimmerwald

TILL ZIMMERWALDS LÄSARE

När för tre år sedan denna tidskrift startades som organ för dåvarande socialdemokratiska vänsterpartiet, föranledes det av den inom vårt parti allt starkare insikten, att ett teoretiskt organ med möjlighet att mer än dagspressen gå på djupet med principiella och taktiska frågor är något för ett revolutionärt parti oundgängligt. Vi vet, skrev Zimmerwald i sin anmälan, att de anstormande massorna ännu ej äger den socialistiska skolning och klarhet, som först kan göra deras historiska insats till vad den bör bli, och att därför också just nu, när segern vinkar närmare än någonsin, upplysning om kampen, dess taktik och dess mål är av nöden såsom aldrig förr. Handlingen är det första. I begynnelsen var handlingen. Men kunskapen, teorien måste till för att under handlingens gång rikta den, belysa den, alltjämt pånyttföda den.

Svårigheterna att upprätthålla en så dyrbar sak som en månadsskrift fick ej hindra, att planen vart verklighet. Och så kom Zimmerwald ut. Det visade sig — trots det på många håll mycket vackra intresset — tyvärr dock snart, att det bleve en omöjlighet att upprätthålla tidskriften länge, åtminstone i den omfattning som ursprungligen avsetts. Vårt parti var fattigt, spridningsområdet på grund av vårt språks litenhet mycket begränsat, kostnaderna växte. Redan under andra årgången blev motigheterna så stora, att en tredjedel av den årgången måste inhämmas. Ehuru ett sådant avbrott givetvis skadade tidskriften bland prenumeranterna, ville förlaget och redaktionen dock ännu

ej helt nedlägga arbetet utan försökte på nytt vädja till den svenska arbetarvärlden och samtidigt genom något minskat sidantal hålla Zimmerwald uppe under år 1921, i förhoppning om företagets utveckling till större stabilitet och en framtida utvidgning.

Med tungt hjärta måste redaktionen nu tillkännage, att det hoppet slagit fel. Orsaken är tydlig nog: den arbetslöshet och nödepök, som med snabba steg dragit in även över Sverige, har drabbat alla publikationer, inte minst arbetarpressen och då självklart i främsta rummet en för fattigt folk relativt kostsam tidskrift. Det revolutionära avantgardets intresse har icke motsvarats av tillräcklig finansiell styrka, och så står vi inför nödvändigheten att med detta nummer avsluta Zimmerwalds tredje årgång och dess utgivande tills vidare.

Vid detta avsked från läsekreten uttalar red. sitt varmaste tack till alla, som genom abonnemang, genom int esse för och spridning av Zimmerwald gagnat vårt försök att skapa och befästa en revolutionär teoretisk tidskrift. Vårt tack gäller självklart också alla de in- och utländska kamrater, som bidragit med artiklar och uppsatser av alla slag. Envar, som bladdrar igenom de tre årgångarna, ska förvisso i dem finna många väckande, gedigna tankar i olika ämnen inom den revolutionära rörelsens ram, liksom de 30 häftena bevarat åtskilligt av de sista tre viktiga åren, som i framtiden blir av intresse att äga samlat.

WASHINGTON — UPPTAKT TILL DET STORA OCEANKRIGET

Av C. N. CARLESON

Fredens tryggande medels stats- och alliansavtal har varit ett evigt Sisylus-arbete och det ser ut att så förbli. Washington kommer icke att bilda något undantag från den allmänna typen för överenskommelser och åtgärder. Konferensen fogar sig in i raden av föregående konferenser utan att i sin teknik eller allmänna läggning erbjuda något nytt uppslag.

Åter är det för det första bevisat, att även omplanterad på amerikansk jord kan den gamla diplomatien icke undvara sekretessen. Diplomati och trustväsen likna däri varandra. Amerika tillför de gamla metoderna endast ett drag av business, av bluff och smartness, som merendels saknats i den mer stela och formtyngda europeiska konserten. De offentliga sammanträdena äro endast parader för massan, till och med kommittéerna torde vara mästadels spegelfäkteri. En liten inre krets av augurer fattar de avgörande besluten. Efter en väl spelad överraskning i första ögonblicket kryper det t. ex. fram, att Hughes' förslag om flottrustningarnes begränsning i sina huvuddrag var känt av de fem sto makterna. Sannolikt är Amerika även på förhand underrättat om avvikande meningar och modifierande reservationer.

Relativt snabbt förlöper även konferensen. Dels är den ej besvärad med en lång svans av småstater, dels är det endast några få stora frågor på dagordningen. Belgien är med som liten hedsvärg, Holland och Portugal för sina besittningar i Stilla havet. Konferensen behöver ej heller öda tid på knåpgörat med kartritning i Europa. Inriktad på ett par problem går den "from sounds to things".

Trots dagordningens koncentration kring ett par stora spörsmål, trots en ur teknisk diplomatisk synpunkt förbättrad regihetas emellertid förhandlingarnes realpolitiska resultat med samma tvinst som fredsfördragen. Liksom Versailles och Genève är Washington en defekt världskonferens. I Genève kröp "demokrati" ihop till en pacifistisk klient-international. I Washington,

sedan Amerika med "Nationsförbundet" liksom velat uppvisa Europas oduglighet att reglera världen, sväller nu Ententen ut till samma omfattning som under kriget. Ändock är Hardings konferens blott en torso, då därifrån stå utestängda 70 miljoner tyskar och 150 miljoner ryssar och en mängd små och halvstora stater. T. o. m. i ännu högre grad markerar den stormaktsdiktatets supremati, i det att den skiljer ut de båda anglosachsiska världsväldena som en klass för sig, som ett slags supradreadnoughts i staternas rang- och storleksordning.

Ej heller bör glömmas att amerikanska statsmän aldrig lämna ur sikte de inrikespolitiska chanser, som påverkas av en viss utrikespolitisk riktning. En demokratisk trumf i presidentval var Wilsons "Nationsförbund". Washington åter är det republikanska trumfkort, varmed Hardings parti beräknar att taga hem spelet vid nästa val. Amerikas vägran att ratificera Versaillesfreden, att inträda i Nationsförbundet, den allt genomborrande kongresskritiken av Wilsons politik, som bildar utgångspunkten för Washington-konferensen — samtliga moment ha minst lika mycket att skaffa med republikaners och demokraters konkurrens om valmännens röster som med schemat för amerikansk utrikespolitik. Redan antydes t. ex. att det skenbart plötsliga förslaget om sjörustningarnas begränsning även avsåg att glädja och lura sekter, pacifistiska och filantropiska sällskap och föreningar, där Wilson sannolikt haft talrika anhängare.

*

Förhandlingarnes förlopp, där tittskåpets dörrar öppnas och stängas av en dold mekanism, en sannskyldig kasperteater, refererar dagspressen. Några huvuddrag i förhandlingarna och interiörer av särskilt intresse kunna vi inskränka oss till i vår översikt.

Trots nedskrotning av äldre fartyg skulle återstå betydande sjöstridskrafter. I runda tal behålla Förenta staterna 500,000 ton, England 600,000 och Japan 300,000. Därjämte påyrkades av Amerika — väl den viktigaste punkten — tio års rustningspaus. Arrangemanget erinrar om det misslyckade försöket på sin tid att genom överenskommelse moderera den tysk-engelska rustningskonkurrensen medels fastställande av en viss proportion mellan tyskt och engelskt fartygsbygge. Detta projekt betraktades som en "andhämtning", men ingen föll det in att betrakta det som någon stark garanti för freden. Lika litet anledning därtill har

man nu. Väsentligen statsekonomiska motiv för ögonblicket göra de tre ifrågavarande staterna benägna att en tid framåt häjda rustningarne. Sannolikt har det även ingått i Amerikas konferensregi att först prätta ned den japanska sjömakten. Sedan har det gått an att ge England ett måttligt försteg, ett något högre tontal på grund av dess läge och vitt omkring spridda kolonier. Samtliga tre staters arbetslöshet och industristockning tvinga även till en viss rustningsbegränsning, d. v. s. av utgifter för improduktiva ändamål.

Men just sådana motiv nu peka klart på faran av en ny rustningsfeber om och när deras ekonomiska situation förbättras. Då stå kvar i hela sin effektivitet de konkurrensorsaker, som läto världskriget mogna till sitt utbrott; varken konferensen har i sin makt eller anglo-amerikansk-japansk bourgeoisie har vilja eller mod att undanröja dem.

Vid en bankett den 9 nov. bekände Lloyd George, sedan han svarvat en fras om Washington såsom "regnbågen i skyn", att rustningarne äro tre gånger så dyra nu som före kriget. Det är motivet bakom den pacifistiska gesten, men vilka garantier bjuder ett avtal, om det åter blir "goda" tider? Det trasslar sig f. ö. redan i u-båtsfrågan.

Kyilig reservation har också efterträtt de första utbrotten av entusiasm över den Hughes-Hardingska bluffen. Balfour instämde i förslaget "allmänna tendens", men betonade därpå brittisk motvilja mot u-båtar, "havets sjakaler", tvekade om den tioåriga rustningspausen och framhöll Englands behov av "lätta kryssare" — för sin marina polisfunktion. Vad Japan beträffar, torde det knappt ha lust att reducera, förrän det blir klart i vilken omfattning det tillåtes att befästa sina kuster och öar; det jämför även sina flottvarvs kapacitet med de amerikanska örlogsvärven, som snabbare förmå sätta en flotta i sjön än vad Japans resurser tillåta. Japan gör följaktligen "vissa reservationer". Vid flottavrustningspunkten lägger man även särskilt märke till Frankrikes och Italiens samfällida hållning. De skänka sitt "principiella instämmande", men yrka t. o. m. på förstärkning av sina flottor med hänsyn till sina Medelhavsintressen. Dessa makter stå dock i andra linjen — fransmännen blott bedyra, att "vår flotta redan är mycket svagare än den borde vara" — Japans motförslag är däremot aktuellt; det fordrar bibehållande av 12 slagskepp, även dem som äro under byggnad, vidare Ame-

rikas tillbakadragande av sina eskadrar från Pacific och uppgivande av byggnadsprogrammet av år 1916. Japan parerar Amerikas försök att hindra beväring av de japanska och kinesiska kusterna med yrkande på allmän minskning av flottbaserna i Stilla havet.

Svårartade motsättningar ha sålunda yppat sig redan de första dagarne. Offentlighet lämpar sig föga under en dylik spänning, och så ha meningar, förslag och yrkanden skickats till en kommission att undersökas och om möjligt jämkas ihop av en skara amiraler — förträffliga bockar till trädgårdsmästare på just detta rustningsområde.

Slagskeppsreduktionen dikteras uteslutande av besparingsmotiv. Emellertid vägra England och Japan att utan vidare godkänna Hughes' "detaljer". Om England i tio år får ha ett litet försteg, blir dock den inbördes rustningskontrollen tämligen illusorisk i fråga om de lätt dolda ubåtarna. Från engelsk sida misstänkes Amerika möjligen vilja med undervattensvapnet utjämna skillnaden i slagskepp och kryssare. Frågan behandlas nu i en kommission, där blott "the big five", de fem stora Ententemakterna representeras. Till kommissionen för behandlingen av Stilla-Havs-problemen (inclusive Kina) måste man även släppa fram de fyra andra: Kina, Belgien, Holland och Portugal. Naturligtvis föras kommissionsförhandlingarna — de avgörande — för lykta dörrar. Kanske man enas om en "naval holiday" — men vad sedan? Tsardömet's Haag-bluff på sin tid har liksom varit mönstret för Onkel Sams bluff. Den har sprakat ett ögonblick som ett fyrverkeri. Japan tycks dock icke duperat eller bedövat. Med yrkande på flottbasernas allmänna minskning i Stilla Havet parerar det Amerikas försök att hindra beväring av japanska och kinesiska kuster, d. v. s. befästningar vid Amerikas väg till Mandschuriet och Sibirien. Kina, som är slaktoffret, värjer sin integritet mot utländsk inblandning och ekonomiska övergrepp. Englands ekonomiska otrygghet kringskar dess marina supremati — panten för segern över Tyskland! Så ser ett stycke av "regnbågen" ut.

En radikal-pacifistisk engelsk tidning "Manchester Guardian" ser i anglo-amerikanskt samförstånd ett stort steg till nationernas världsförbund, men just därför får Japans och Kinas ställning vital betydelse. Den anglo-japanska alliansen var riktad främst mot tsar-Ryssland. Detta motiv spelar nu

ingen roll. Förnyas denna allians, måste den vända sin spets mot Amerika, men då stöter den på motstånd från Australien och Canada, som frukta Japan; följaktligen måste England finna ett arrangemang, som gör bandet med Japan lösare och samtidigt möjliggör samförstånd med Förenta staterna. I denna affär bringas den gula stormakten under de båda farbrödernas hand. "De engelskt-talande rasernas självbevarelse" mot de gula, det är ett slagord, som gagnar Amerika; det attraherar kraftigt Canada till Washington, ty de båda amerikanska staterna och Australien förenas i en gemensam fruktan för japansk emigration åt öster och söder.

Ännu har icke hörts ett ord om skiljedoms- och förlikningsförfarande. Dylik "ideologi" får ligga proppad på flaskorna i Genève som pacifistisk "patentmedicin". I Washington ha intressena uteslutande och ohöjdt ordet. Blott i vissa högtidstal tar man till fraserna. Lloyd George i sitt ovannämnda tal lät åter påskina, att Ententen hade fört sin kamp mot militarism. Men kunna segerherrarna bevisa, att militarism och krig bara berott på regimerna i kaiser Tyskland och Tsarrysland? Att de ej hört och höra samman med all kapitalism? De inse, att de behöva prestera inför massorna åtminstone ett skenbevis och därför krypa de bakom Hardings bluff-fraser, som avse att mildra intrycket av att brutalitetsandan från Versailles även svävar över det med skickligare hand öppnade spelet i Washington. "Den största tilldragelse sedan 1900 år" sade Lloyd George om konferensen. Hör man ej krämarens torgskrik om varor av sekunda kvalité?

Stora flottor bibehållas. Endast ö v e r r u s t n i n g regleras, men med ängsligt bevarad styrkeproportion. Man bevarar så mycket väpning som behövs för rustningarnes framtida utvidgning. Påfallande är då därvid, att man undviker diskussion om blockad- och uppbringningsrätten. I Wilsons 14 punkter fanns dock upptaget kravet på "havens frihet". Därom tyst nu. I stället etableras ett tre- eller tvåmaktsvälde över haven, och tvist står endast om fördelningen av detta välde mellan de tre eller två förnämsta sjömakterna och krigsflottornas anpassning efter denna fördelning.

Alltigenom är konferensen präglad av anglosachsiskt sentiment. En kraftig och krass blandning av patriotisk-filantropisk lyrik och det mäst egoistiska hävdande av vart lands fördelar ger färg åt besluten eller åt vanmakten att fatta beslut. "Den

ekände soldaten", som celebreras även i Washington — var få vi icke slutligen bevittna dylika skådespel! — representerar lyriken. Det är plutokratiens, börs- och vapenkapitalismens hyllning åt massornas dumhet, ett "ideellt" mynt kastat åt mängden. På dagordningen däremot står kivet om rustningsproportion, om valutadifferenser och krediter, om privilegier, monopol och koncessioner i Kina m. m. Då är det antingen skärande ironi eller den grövsta oförskämdhet att såsom den amerikanske ambassadören i London, Harvey, yttra, att "öppenhetens, frimodighetens och redbarhetens dag har brutit in". Dylik självsmickrande självbespeglning hör till modärnt, amerikanskt väsen. Roosevelt, som kapade åt sig ett Nobel-fredspris för billiga pacifist-floskler, har gjort skola hos sina yankees. "Daily Herald" faller i detta sammanhang ett par träffande omdömen: Vid "den okände hjältens" grav sade Harding en platthet: Varaktig fred, som blivit ett revolutionärt postulat och som blott kan bli resultatet av massresningar, kunna bourgeoisiens diplomater och statsmän icke åstadkomma, men i konsten att söva folken, att "fingra harmonier på satanismens strängar" ha de nått ett visst mästerskap.

I en korrespondens från Washington skildras pamparne. Där ler en Arthur Balfour sitt "trötta, cyniska leende" — inför rövareprocessen om Kina. Denne Balfour är systerson till lord Salisbury, som år 1898 fordrade av Kina ett område — för att "försvara" den brittiska besittningen Hongkong, en nyckel till Sydkina, som England icke lämnar ifrån sig. En grånad cyniker från topp till tå har han på sin tid varit sin morbroders medhjälpare, då Wei-Hai-wei avtvangs Kina jämte järnvägsmonopol för ett tjugotal år sedan i samband med "boxareupproret". Han var under flere år en den hänsynslösaste minister för Irland. Till samma familj hör den från Genève kände sofisten Robert Cecil. Personer med dylika antecedentia sitta nu i Washington och "trygga freden".

Det saknas nu icke röster, som i Washington-konferensen befara utgångspunkten för ett nytt, stort krig. Tydiligen ryggar icke Amerika för konsekvenserna i värsta fall av konferensens eventuella misslyckande. Spänning och fiendskap avteckna sig nu mot bakgrunden av en skär och klar kapitalism och "demokratisk" imperialism. Hos Centralstaterna var rustnings- och krigshetsen ännu förenad med agrarfeodalism och halvenvälde, som gav västmakterna ett tacksamt tillfälle att skruda sig i demokratism och

humanitet. Sedan Tyskland nu oskadliggjorts, fortsätter Washington vad som begynte i Versailles, nämligen att rycka bort denna slöja såvitt den är hindersam för intressena. Så ömtåligt visar sig förhållandet mellan stormakter-ententebröder, att man kan säga, att världskriget framför allt har bidragit till att "hyfsa ekvationen", d. v. s. att klarlägga och fördjupa intressetvisterna mellan dem.

När Japan begär att få behålla 12 slagskepp och fordrar Amerikas tillbakadragande av sina stridskrafter från de östasiatiska farvattnen, när frågan om lantmilitarismens beskärning skjutes undan, när Japan fruktar Amerikas stora resurser att snabbt bygga en flotta och därför hälst vill bevara sin nuvarande rustningsstandard för att ej plötsligt överrumplas i ojämn kraftmätning, då stormaktspacifismen ändas i konflikten om "Pacific", då kan man ironiskt konstatera, att konferensen behärskas av pacifistisk rustningsanda. Då är det icke annat att vänta än att den sekreta konklaven av "the big five" undviker sorgfälligt att tränga in i den internationella avrustningens kärnfrågor, varom pacifistiska och fackliga möten i Tyskland sänt en varm bön till världens potentater. Den engelske högersocialisten Mac Donald, fiende till Sovjetryssland, tvingas då av obönhörliga fakta betrakta Washington med samma skepsis som Tjitjerin, Lenin, Trotzki och Radek. Macdonald säger, att Washington är en ny upplaga av Haag, att folken snart stå inför ett nytt krig; så "vinner man freden", sedan man i Versailles "vunnit kriget" så grundligt, att Europa både i inre och yttre förhållanden fullständigt lossnar i sina fogar och band. Särskilt några punkter i den kommunistiska Internationalens karaktäristik av läget förtjäna att understrykas: Under världskriget har Japan avsiktligt anarkiserat och försvagat Kina för att få fast fot där. Amerikas offensivställning i Stilla havet hotar i första hand Japan, i andra hand England. För att lugna Canada och Australien och bevara vänskapen med den stora fordringsägaren Amerika offrar då England så mycket, att Japan bindes eller modereras i sin expansion. Det kunde tänkas en handel, där Japan tillfredsställes med kompensation i Sibirien för sin rustningsminskning och Amerika med koncessioner i Kina och andel i Mesopotamiens petroleumproduktion. Sedan slutes en ny allians England—Amerika—Japan, där Japan tvingas satsa i bolaget de största eftergifterna. Så skulle världsfreden räddas för oviss tid framåt.

Just när detta skrives, ingå meddelanden, som antyda en dylik uppgörelse i Östasien. Första förutsättningen är upplösning av den nu bestående brittisk-japanska alliansen. Vidare utrymmer England Wei-Hai-Wei, Japan utrymmer Shantung och Port Arthur och Frankrike utrymmer Kwang-Chan-Wan. Meddelandet är obestyrkt — i sin första form upptog det även slopande av de amerikanska befästningarna på Filippinerna och Samoa — det visar i alla fall i vilken riktning man söker en väg ut ur svårigheterna. Först rent bord — sedan lägges på Kina den nya duken, ”öppen dörr”, koncessions- och finansdespoti och vad allt som hör till ett internationellt protektorat över fjärran östern. Mongolmakterna bindas samtidigt med att de binda varandra. Här må nu bifogas en interiör, som låter skymta ett schackdrag från Amerikas ”demokrater”, från den slagne Wilson mot trust-”republikanerna” Harding och Hughes. Det uppgives nämligen, att Wilsons förre utrikesminister Lansing stått bakom och avfattat Kinas yrkande på integritet, befrielse från främmande intrång etc. Men det är även möjligt, att Harding och Hughes haft vetskap på förhand om och gillat det kinesiska memorandum, vars spets vänder sig mot Japan och England. I så fall är det framför allt europeisk diplomati som lider ett svidande nederlag i båda de med varandra oupplösligt förenade spörsmålen: sjörustningarnes begränsning (”Naval Holiday”) och Stilla-havs- och Östasien-frågorna.

Åtskilliga andra anmärkningar och reflektioner kunna nu knytas till det invecklade spelet. När det uppgives, att den engelska imperialistpressen, ”Northcliffe”-pressen, varit ivrigt värsam för en uppgörelse mellan de anglosachsiska makterna, väcker det ännu mindre förvåning att Amerika bluffat med skenbar sjöavrustning. Redan under världskriget voro förbindelserna mellan ”northcliffarne” och den amerikanska, på världskriget glupskt förtjänande ammunitions- och vapenindustrin synnerligen intima. Motsvarande engelsk fabrikation salarierade Northcliffe-prässen. Industrimagnater i de amerikanska stål- och industribranscherna tillhöra liksom trustkungarna i allmänhet det republikanska partiet, vars marionetter nu äro Harding och Hughes. Båda dessa intressegrupper se ej ogärna, att gammalt sjökrigsmateriel nedskrotas under förutsättning att det ersättes med nytt. Genom Stilla havs-frågornas sammankoppling med sjöavrustningen beräkna de, att ”naval holi-

day" — för vilken de läto Harding uppträda i ett illusionsnummer — aldrig blir förvärligad i någon större utsträckning. Meddelandet om att enighet ej kunnat uppnås om metodisk avrustning utan att frågan hänskjutes till annat forum skulle då innebära att de räknat rätt och att det är dessa faktorer, som hava spelets trådar i sin hand. Det blir säkerligen uppenbart i sinom tid. Redan ersättningsbyggande för 66 "föråldrade" fartyg erbjuder en vacker profit. Om den bekante mångmiljonärens-fabrikanten pacifisten Ford därvid uppträder som spekulant på "skrotet", så är det bara en humoristisk pajasmellanakt i den stora komedien.

En amiral Kenworthy lär ha yttrat: "Skall man avrusta, måste man avrusta fullständigt." Man förstår hans tankegång: finns det en hattstomme kvar, alltid blir det en hatt på den. Finns det en tistelrot kvar, alltid växa tistlar igen. Men vilken nu än den slutliga utgången blir i rustningsfrågan — man svävar mellan optimism och pessimism — konferensen ger vid handen, att samtliga sammanhängande problem förbli svävande därför att ingen verklig fred råder mellan den europeisk-asiatiska östern och den europeisk-amerikanska västern. Slitningar och motsättningar inom den sistnämnda, hotande med Stilla havs-krig, kunna neutraliseras först medels en utjämnande motvikt, nämligen den halva av världen, som förmenas taga del i rådslagen. Om de i Washington agerande makterna icke kunna förstå sig att sluta verklig fred med Ryssland och Tyskland, utan behandla dem som cessionanter och halft förbrytare, och om de fortsätta att spela förmyndare över Kina, så blir freden alltid lika labil som förr. Om de däremot besluta sig för att icke längre upprätthålla det nuvarande mellantillståndet mellan krig och fred gentemot dessa länder, då öppnas dörren för en nästan automatisk avrustning. Men amerikanska, engelska och franska bourgeoisier kunna å andra sidan icke förneka och försvaga sig själva genom att på jämlik fot träda i förhandling med stater, där arbetarelementet — bortsett från skillnaden mellan kommunism och socialdemokrati — spelar en så betydande roll. Det skulle t. o. m. kunna vågas den paradoxen att London och Paris lättare skulle kunna komma till samförstånd med en nyupprättad tysk monarki. Förutsättningarna härför saknas likväl. Så länge vidare ännu Ententebourgeoiserna i det hela ha i sin hand sina länders arbetaremassor, känna de sig icke heller absolut

tvingade att revidera sina våldsfreder, d. v. s. rödja fältet fritt för freder av en annan typ. Och slutligen: så länge detta tillstånd varar, måste alla utjämnings- och konsolideringskonferenser "demokratiskt" och "pacifistiskt" misslyckas, ty de bära inom sig samma dödsfrö som Versailles-freden. Washington synes giva oss den klaraste bekräftelse härpå.

Därmed vända vi blicken till Europa och Främre Asien och då träda givetvis i förgrunden lantmilitarismen och staternas bankruttism. Liksom i Stilla havs-problemet ligger inneslutet det sjömilitära avrustningsproblemet, så omsluter det europeiska avrustningsproblemet väsentligen lantmilitarismens öde jämte därav berörda valuta- och produktionsproblem.

Tvivelsutan var det arméernas avrustning som man i Europa närmast haft och har i tankarne inför förhandlingarne i Washington. På denna sidan Atlanten har all flottrustningstävlan upphört. England är i Europa den enda stora sjömakten.

Lika obesträtt är Frankrike f. n. det europeiska fastlandets starkaste militärmakt. När detta skrives, väntas Washington-konferensens nästa stora paradnummer, nämligen Briands tal om Frankrikes trygghetskrav, sedan den franska delegationen redan förberedandevis sökt bevisa, att Frankrike redan reducerat sina militära krafter så långt som omständigheterna medgiva. På dessa omständigheter ligger nu tonvikten. Tillvällande sig rollen som fastlands-Europas ordningspolis, liksom England är havens, imperialistiskt i alla sin utrikespolitikens yttringar, ehuru det förnekas, förebärande sin fortlevande fruktan för ett åter krafthämmande Tyskland, trots detta lands oerhörda depression, håller Frankrike ansenliga arméer långt bortom sina gränser — i Mindre Asien, i Schlesien, vid Rhen. Det stöder sin ring av vasallstater från Östersjön till Svarta havet. Det ser kanske även med oro den dag, då den vacklande vänskapen med England förbytes i detta lands fientliga misstänksamhet gentemot en ny, fransk, militär hegemoni, sedan Tyskland krossats.

Den franska bourgeoisien är därför ytterst känslig och retlig i fråga om avrustning. Det kom nyligen bjärt till synes i en artikel i "Matin", där det påpekades, att Frankrike måste stå rustat "gentemot förhållandenas utveckling i Tyskland och Ryssland". Då vidare den engelsk-amerikanska garantiförsäkran mot tyskt anfall visat sig vara av tillfällig natur och då vänskapen

med London svalnat, har Frankrike kommit till Washington med en gnista hopp om amerikansk välvilja. Det har med avsikt hållit sig i bakgrunden vid Pacific- och marinfrågornas ventilering för att icke stöta sig åt något håll. Det även i Orienten ömtåliga förhållandet till England manar till försiktighet.

Hardings bluff, som ställde främst på dagordningen ocean- och marinfrågorna, var kanske icke oblandat behaglig för Briand. Genast har yppats en misstanke, att denna överaskning avsett att uttränga lantmilitarismen från dagordningen. Vare nu härmed hur det vill, må det bekräftas eller icke, att Frankrikes bifall till det amerikanska arrangemanget, dess bifall till försöket att lösgöra Kina från Japan köpts för priset, att det får behålla sin armé, vare härmed hur det vill — för avrustningen till lands synas utsikterna ytterst små. Frankrikes armé räknar 800,000 man, därav 300,000 utanför landets gränser. Endast ur synpunkten att övermakt är värn, kan denna standard betecknas som "försvar". Från avvärningskravets synpunkt åter betecknas siffran — i all synnerhet efter Tysklands avrustning — en respektbjudande imperialistisk rustning, och den bevaras nog även med en tanke på fransk-engelsk spänning i Mindre Asien, där turkar och greker blott äro de båda rivaliserande stormakternas marionetter.

Är det då tänkbart att Washington-konferensen skall kunna ordna Europa? Är det avsikten, då fordras nog flera konferenser, vilket redan antydes. Då tvingas konferensen även att taga itu med valuta-, produktions- och exportproblemen. Men är deras lösning efter alla rubbningar och all förstörelse möjlig inom den kapitalistiska ordningens ram? Det är obekant i vilken utsträckning Washington vill upptaga dem. Uppenbart är, att de icke kunna undvikas, och att man kanske slutligen vid denna punkt, där bl. a. engelsk arbetslöshets och fransk ekonomis och valutas avtyning återspeglar det kapitalistiska samhällets självunderminering, nödgas höra även de nu från konferensen utestängda folken. Symtom i denna riktning saknas icke. Frankrike, som hittills obevekligt avböjt alla förhandlingar och avtal med Sovjetryssland, vägrar icke längre blankt varje officiellt sammanträffande med ryska delegerade. Att England ej ogärna skulle se en islossning i den europeiska fimbulvintern är sannolikt av ekonomiska skäl. Dess redan stora arbetslöshetsarmé, som sväller ut under tynande export, hotar att växa, om Washingtonkonferensen

förbinder det att nedlägga de redan pågående krigsfartygsbyggena. Det måste lätta och stärka sin exportmarknad med Tyskland och Ryssland som målpunkter, och en viss betydelse måste då tillmätas Stinnes' beramade besök hos Lloyd George, sett även mot bakgrunden av de tyska industrichefenas kreditaktion och lust att hugga åt sig de tyska statsjärnvägarna. Sådana rörelser inom europeisk storfinans kring Tysklands valuta-misär och Rysslands hungerkris värdesättas givetvis även av de amerikanska trustkungar, som faktiskt behärska Washington-konferensen. De måste även influera på dennas förlopp, som buktar sig fram över Europas oerhörda miljardkulder till Amerika.

Under denna synvinkel är det sannolikt säkrast att bedöma konferensen. Den bäres av Versailles' anda, men perspektivet har vidgats och frågorna ha ökat. De som jubla över Sovjet rysslands koncessioner, över funktionerna hos det slussverk, som påsläpper europeiskt och amerikanska kapital på det ryska näringslivet, benämmande denna taktik "kapitulation", borde beakta det vittnesbörd, som Hardings konferens avlägger, nämligen om världsbourgeoisins ansträngning att binda det gungfly, som den själv förberett, politiskt, militärt, socialt och ekonomiskt, själv utbrett och som nu hotar att draga den ned i förintelsen. Washington kan betraktas som ett räddnings- och regleringsförsök utanför arbetarmassorna, utanför de besegrade eller blockerade staterna. Om det blir det sista må vara ovisst, men väl är läget förvandlat, väl ha riskerna och bekymren vuxit sedan de europeiska hopplappningskonferenserna. En amerikansk jättespekulation, en svindel med ihålig ideologi, med krass egennytta och diplomatiskt ränkspel i grotesk blandning, ett extrakt i jätteproportioner av den borgerliga världens psyke kan Washington samtidigt betraktas som ett vägskäl. Om Amerikas trustkapitalism gör sig till världsbourgeoisins ledande makt — och det tycks vara huvudsyftet — så rycker den även upp direkt som front- och slaglinje gentemot arbetaremassorna.

I Washington har funnits en "arbetarerepresentant" — Gompers!! Det talar tillräckligt tydligt. Han assisterade öppningsdagen som "proletärisk" statist. En över hela världen känd, notorisk arbetarförädare i Hardings, Balfours och forne överlöparen Briands sällskap. Det skär upp en djupare rågång än även den mellan England, Amerika och Japan, som nu skall utfyllas.

MOTSTÅNDARNA TILL DEN SOCIALA REVOLUTIONEN I ENGLAND.

Av TOM QUELCH

I.

Liksom två fientliga arméer står Storbritanniens kapitalistklass och arbetarklass gentemot varandra. Klassgränserna är skarpt dragna; det är omöjligt att misstaga sig på, vem som är kapitalist, och vem som är arbetare, vem som är rik, och vem som är fattig. Var och en av de båda klasserna framvisar en fulländad organisation. Kapitalisterna är sammanslutna genom sina handelskamrar, genom sina företagarförbund och industriella sammanslutningar. Arbetarna åter är organiserade i de mäktiga fackföreningarna (Trade Unions) eller i de industriella förbunden, såsom Storbritanniens Gruvarbetarförbund (Miners' Federation of Great Britain), Nationella Järnvägsmannaunionen (National Union of Railwaymen), Järn- och Stålindustriarbetarnas Förbund (Iron and Steel Trades' Confederation), Förenade Maskinist-sällskapet (Amalgamated Society of Engineers) och Transportarbetarförbundet (Transport Workers' Federation).

Ehuru många arbetare ännu står utanför fackföreningarna, är de organiserade arbetarna i alla väsentliga livsfrågor situationens herrar, emedan de har huvudindustrigrenarna i sina händer. Med andra ord: landets industri kunde fortgå i sin utveckling utan de oorganiserade men icke utan de organiserade arbetarna.

Vid sidan om dessa båda stora klasser finnes i England en odifferentierad massa, bestående av folk med olikartade förvärvsgrenar, litteratörer, handelsresande, småborgare, vilka bildar ett bihang till det kapitalistiska systemet. Denna massa är reaktionär, korrumpierad och har blott lögnen och bedrägeriet att tacka för sin upphöjelse över proletariatet. Denna massa levererar det nödiga människomaterialet åt de vitgardistiska organisationerna, åt de borgerliga ligorna m. m.

II.

Englands regerande, kapitalistiska klass är den slugaste, spetsfundigaste och stoltaste av alla regerande klasser i världen. Detta har den blivit genom århundradens samlade erfarenheter i alla världsdelar på stöldens, rofferiets och våldsdådets område. Den har haft att göra med alla folkslag och länder i hela världen. Den har lärt sig "regerandets" konst, emedan den äger kolonier i världens alla hörn — ehuru väl de fem sista roffandets och mördandets år i Irland egentligen tycktes bekräfta sanningen av påståendet, att "statsmän aldrig inhämtar lärdomar". Englands kapitalistklass förstår att omkring sig skapa en atmosfär av frihet, men förstår samtidigt att med järnhand regera och roffa. Den försår att utnyttja de demokratiska principerna. Den förstår att värna om en "präss- och församlingsfrihet", som i själva verket icke är någon frihet alls. Den förstår att i deras brodd kväva hotande upprorsrörelser. Den förstår att korrumpera massornas ledare i Indien, Egypten, Sydafrika och hemma i sitt eget land. Den har reda på, hur man kan köpa arbetarrörelsens ledare med pengar, hedersvedermälen, smicker, välavlönade offentliga poster. Den är i besittning av en djup- och ingående kännedom om de ekonomiska och politiska krafterna. Den förfogar över en noggrann och välorganiserad spionagetjänst. Det brittiska rikets handelsagenter och hemliga agenter är måhända de bäst försedda och utrustade av alla dylika kreatur, och deras tal är legio. Överallt ser man spår av dem.

Det är alldeles naturligt, att en regerande klass av detta slag i allra högsta grad behärskar självförsvarets konst, såväl när det gäller inre upprorsrörelse som yttre fiender. Så långt man kan gå tillbaka, har Storbritannien alltjämt fört den mest machiavelistiska, den trolösaste och slugaste av alla länders politik. Är icke det kapitalistiska Britannien känt bland alla nationer såsom "det trolösa Albion"! Hur ofta har icke Storbritannien uppeggat de kontinentala nationerna mot varandra, för att de inbördes måtte sönderslita varandra och genom sin svaghet möjliggöra Englands härskande ställning! Och hur ofta har icke den engelska arbetarklassens resningar blivit trolöst förrådada eller dränkta i blod!

Den engelska kapitalistklassen förfogar, för det första, över alla statsmaktens resurser. Dessa utgöres av parlamentet, en väl-

Kapitalismen utan avsättning, söker undvika handel med Sovjetryssland.
(Liberator.)

organiserad byråkrati, en stark domstolsapparat, en stark polis-
makt samt slutligen armén och flottan. Värnplikt finns icke; där-
för är armén rekryterad av frivilliga, som är inlogerade i ka-
serner och står främmande för folket. Marinen, den härskande
klassens stolthet, står måhända i ännu högre grad isolerad från
folkets massor. Det är blott sällan, som matroserna, arbetarklas-

sens bästa söner, erhåller permission att vistas i land. Permissionstiden tillbringas vanligen i hamnstäderna, Portsmouth, Chatham, Dover, Liverpool, Glasgow o. s. v. och användes på osunda förströelser — den naturliga följden av den långa instängdheten ombord på krigsfartygen.

För det andra förfogar den engelska kapitalistklassen över en mäktig och oerhört utvecklad präss. I hela världen finns det icke maken till sådana tidningar som den engelska kapitalistklassens. De är enastående i sitt slag, och deras inflytande på massorna är gränslöst. I miljontals exemplar cirkulerar dessa tidningar bland arbetarna morgon och afton. Den lektyr, de bjuder på, ger arbetarens livsåskådning en motsvarande färgläggning, den bestämmer i oerhört hög grad hans politiska betraktelsesätt, den ger hans tankar en bestämd riktning, den modellerar hans intellekt och driver honom att slaviskt acceptera sakförhållandena, såsom de ter sig, eller såsom dessa språkrörs kapitalistiska kontrollörer vill, att de skall te sig. "Giv mig blott kontrollen över Fleet Street (den brittiska prässens centrum), och på några veckor har vi revolution", yttrade Robert Williams på ett möte, som helt nyligen ägde rum i London. Robert Williams har rätt. Hade blott kommunisterna under två veckors tid kontrollen över "Daily Mail", "Daily Mirror", "Daily News", "Daily Sketch", "Daily Chronicle" och övriga kapitalistiska tidningar, skulle revolutionen utan tvivel bryta ut; så stort är deras inflytande. Kapitalisterna är mycket väl medvetna om sin styrka i detta hänseende, och därför finnes det i hela England blott en enda daglig tidning, som tillvaratar arbetarrörelsens intressen, nämligen "Daily Herald"; och av denna orsak är också arbetarnas veckotidskrifter så obetydliga.

För det tredje förfogar den brittiska kapitalistklassen till försvar för sina intressen över mycket talrika religiösa och halvreligiösa organisationer — från statskyrkan ända ned till det Wesleyanska Broderskapet (Wesleyan Brotherhood). För religionen såsom sådan har massorna i allmänhet ett ytterst ringa intresse, men många av dessa organisationer har tusentals medlemmar bland arbetarklassen, på vilka de utövar sitt inflytande genom att skaffa dem en viss social miljö med hjälp av församlingslokaler, klubbar, skolor, sporttillställningar, konserter o. dyl.

Genom alla dessa olikartade medel är det, som den brittiska kapitalistklassen håller folkets massor under oket.

III.

England är dessutom i rikt mått välsignat med mensjeviker, socialförrädare och arbetarklassens bedragare. De är måhända icke så väl skolade som sina bröder på Europas fastland — det är t. ex. en himmelsvid skillnad mellan Arthur Henderson och Emile Vandervelde. Den förre är en man med rätt så begränsade vyer, puritanska åsikter och medelmåttig begåvning, den senare en lärd, en litterat, en glänsande lingvist och en framstående tänkare. Och likväl — bortsett från de uppriktiga mensjevikerna Ramsay MacDonald och Philipp Snowden — är Arthur Henderson ledaren för alla falska ledare. Han representerar en typ — ty de engelska arbetarledarna är en typ för sig. För det mesta har de ingen kunskap om de socialistiska lärorerna och arbetarrörelsens historia, men äger i så mycket rikare mått alla de insulära fördomarna och den konservatism, som utmärker den stora massan av deras landsmän. Deras karriär börjar vanligen i de lokala fackföreningssektionerna och går vidare genom distriktsråden för deras Trade Unions ända till de verkställande utskotten. Denna väg ger dem möjlighet att tillägna sig en stor portion talförhet, en om också mycket ytlig kvickhet, och en viss portion slughet.

Vid ett annat tillfälle har vi sagt, att den engelska kapitalismen i dessa arbetarledare ser sin första försvarslinje.

Det egendomligaste med dessa ledare är, att de icke "leder". De endast kallar sig ledare. Parlamentsledamoten J. H. Thomas t. ex. eller parlamentsledamoten Arthur Henderson älskar att direkt eller indirekt kallas eller tala om sig själva såsom ledare. Men verkliga förhållandet är, att de icke leder. De håller emot, de hämmar, de ställer hinder i vägen. Kapitalistklassen har vant sig att hämma varje framåtskridande rörelse av arbetareklassen.

Så snart det endast uppstår rykten om missnöje eller strejk vid en fabrik, en gruva eller industriell anläggning, skickas genast dessa ledare till det hotade området för att genom sin övertalningsförmåga, sin diplomati eller sin slughet betrygga det industriella maskineriets oljat glatta väg.

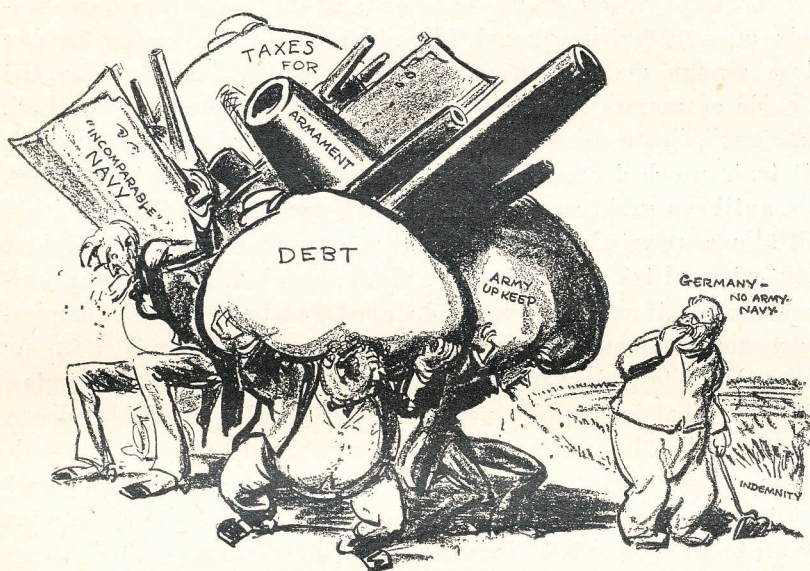
Under kriget spenderade regeringen tusentals pund sterling på arbetarledarna, och tusentals pund sterling spenderas ännu i dag. På den tid, då Frankrikes och Flanderns ruiner indränktes

med engelska arbetares blod, på den tid, då för varje dag tusentals av arbetarklassens söner sändes döden till mötes, var det för var och en, som i någon mån var förtrogen med arbetarrörelsen, en lätt sak att på fackföreningskongresser och på viktiga arbetskonferenser utpeka ledarna och säga, i vilken av regeringens kommittéer de satt — de avlönde regeringskommittéer, som sköt upp likt svampar ur marken; och med en något djupare inblick i förhållandena skulle det också varit en lätt sak att konstatera de ungefärliga summor, som dessa män mottog för att stödja den härskande klassens brutala krigspolitik. Dessa arbetarledare bortschackrar åt den härskande klassen sitt inflytande på massorna, de säljer det för pengar och för hedrande, offentliga uppdrag. Häri liknar de det gamla Roms plebejledare, som för det mesta förrådde plebejerna åt patricierna. Yttermera förstoras dessa arbetarledares inflytande genom de kapitalistiska tidningarna, som överbjuder varandra i lovsånger över deras klokhet, deras sunda omdömesförmåga, deras patriotism. Till deras ära föranstaltar kapitalisterna banketter och fästligheter. När de efter kapitalisternas mening blivit helt och hållet ofarliga och blivit deras blinda och tillförlitliga verktyg, skänker man dem titeln "Right Honourable" (parlamentsledamöternas benämning), gör dem till medlemmar av Konungens Hemliga Råd (Kings Privy Council), till riddare av de högsta ordnarna och överhopar dem med utmärkelser. Det Brittiska Arbetarpartiets ledare, The Right Honourable Arthur Henderson, The Right Honourable J. R. Clynes, The Right Honourable J. N. Thomas o. s. v. är alldeles utmärkt "hedersamma" (honourable) män och likaså fackföreningskongressens sekreterare, The Right Honourable C. W. Bowerman.

Ett faktum är, att arbetarrörelsen i England trasslat in sig i ett nät, som blivit utsatt för densamma just av dessa "hedersamma" och av kapitalistklassen besoldade män. Till större delen värvade ur fackföreningsbyråkratin, lovprisade av en marknads-skrikande och reklamerande tidningspress, men i de flesta fall icke på långt när så intelligenta som sina herrar och mästare, lånar sig dessa män alltför gärna åt sin Judastjänst.

TEATERN I DEN UNGERSKA RÅDSREPUBLICEN

Av BELA BALAZS

Världskrigets segermakter.
(Liberator.)

Teaterns sociala betydelse.

Det har visat sig, att ingen socialistisk agitation och upplysningsverksamhet är så verksam och övertygande som en enkel, torr exposé över en sovjetregerings program och arbete. Ätminstone i den mån det rör kulturpolitik. Det ekonomiska uppbygg-nadsarbetet i en isolerad, av fiender omringad kommunistisk stat är oändligt mycket svårare, då handelslivet är ojämförligt mera komplicerat. Det kan icke med ett enda grepp omdanas från roten, och med tusen band hänger det samman med det fientliga utlandet. Ett rikets kulturella organisationer bildar däremot självständiga öar, de är lättare att överblicka, och deras materiella motståndskraft är mindre.

Min avsikt är att här lämna en kort överblick över teater-väsändets organisation i Ungern under rådsrepubliken. Även här blev det delvis ej mera än program, då fyra månader natur-

ligtvis icke var tillräckliga för att i handling genomföra alla planer, allrahelst i en stat, som överfölls från alla sidor och kämpade en förtvivlad kamp för sitt liv. Men mycket hann vi dock få i gång och åtskilligt därav har ännu bestånd.

Teaterns väsen är att vara en anti-individualistisk, en folkets egen offentliga konst. Urbilden för varje teater är den stora arenan med de tusentals platserna. Teatern är icke till för "de ensammes aristokratiska kultur", icke för den "intima", "säregna", "personliga" smaken. Det är icke någon tillfällighet, att teatern och dramat, vilka man kan säga ha fötts två gånger, hos antikens greker och under den kristna medeltiden, vid båda tillfällena uppstod ur de offentliga ceremonierna vid religiösa folkfester, alltså ur företeelser, vilka, bland allt vad dessa kulturer hade att uppvisa, var i den största utsträckningen gemensamma för alla. Grekernas dionysiska fester, ur vilka deras tragedier utvecklades, var uttryck för deras längtan att kunna befria sig från personlighetens hindrande band och uppgå i allsjälen. Dessa tragedier utvecklade sig ur den s. k. kören, vilken ursprungligen var publiken själv. Hur paradoxalt det än må låta, kan man därför säga, att publiken fanns före teatern. I sitt innersta väsen är skådespelet således en folkfest, en folkets konst. Ty det, som ska kunna sätta en massas känslor i rörelse, måste stamma just ur denna massas känslor.

Teatern är säkerligen den konstform, i vilken det kommande socialistiska samhället ska finna sitt fullödigaste uttryck. En mängd av kapitalisternas maskfrätta påfund ska komma att försvinna, teatern ska födas på nytt.

Proletärpubliken

Om det också endast var en tillfällighet, syntes det dock nästan symboliskt, att den första rådsrepublikens förordning, som anslogs på gatorna, rörde socialisering av teatrarna, som däri-genom öppnades för det arbetande folket. Ett enhetspris för alla biljetter fastställdes, hälften av de dittills billigaste biljett-prisen, och dessa billiga biljetter utdelades sedan genom fack-föreningarna efter ett system, som icke lät någon få fördel fram-för en annan. "Den stora arenan med de tusentals platserna" kunde naturligtvis icke byggas i en handvändning, utan man var

tvungen att, så gott sig göra lät, göra de mindre kapitalistiska teatrarna tillgängliga för de arbetande massorna.

Såsom nämnt fastställdes ett mycket billigt enhetspris för biljetterna. Nu är ju emellertid platserna på en teater olika goda, vilket ofta av kapitalistiska skriftställare just anföres som exempel på, att likhet är omöjlig. I detta fall tycktes påståendet vara sant. Problemet löstes dock på så sätt, att var och en fick dra sin biljett som en lott ur en urna. Därigenom kom de nedre raderna hos oss icke att betyda någon klasskillnad, något företräde ifråga om rang eller förnämnet.

Tilloppet av åskådare var oerhört, fastän från rådsrepublikens första dag på de dramatiska teatrarna endast spelades stycken av konstnärligt högt värde. Vi hade naturligtvis den fastaste tro på proletariatets kulturbehov, men det översteg våra djärvaste förväntningar. Alla dramatiska teatrar var afton efter afton fulla från golv till tak — endast cabareterna och v a r i e t é e r n a s t o d m e s t a d e l s t o m m a. (Även de bästa av dessa hade vi låtit kvarstå.) Den försagda bourgeoisien hade dels icke lust, dels icke heller möjlighet att roa sig. Och arbetareklassen intresserade sig mycket litet för yttlig, frivol förströelse.

Noggrann statistik fördes över teaterbesöken och över de olika pjäsernas framgång för att kunna systematiskt fullfölja bildningsarbetet och anpassa detsamma efter proletariatets förmåga att tillgodogöra sig det. Det är betecknande, att många utmärkta stycken (t. ex. Bernard Shaws "Candida"), vilka några år förut hade fallit igenom inför en bourgeoispublik, hade stor framgång hos arbetarna. Det är även anmärkningsvärt, att teatersalongerna under dessa föreställningar gjorde ett festligare intryck än åren förut. Under de sista krigsåren hade nämligen de bildade bland medelklassen redan blivit så fattiga, att de icke mera kunde kosta på sig ett besök på en teater, och dessa fylldes därför med jobbare av, lindrigt sagt, medelklass. Dessutom hade man redan länge icke varit van att gå på teatern i aftontoalett. Men arbetaren, för vilken teaterbesöket var en allvarlig och sällsynt högtidlighet, tog på sig sina bästa kläder, sin svarta rock, som han kanske ej haft sedan bröllopsdagen. Det var en på samma gång rörande och eggande syn att se, huru teatern på en gång åter blev full av svartklädda män med allvarlig vär-

dighet. Redan första aftonen märkte skådespelarna skillnaden och grep sig an med sin konst med pånyttfödd glädje.

Jag ska berätta en liten anekdot för att visa den rörande iver, varmed arbetarna sökte "bli värdiga" sin nya ställning. Fackföreningarna hade till alla teatrar utsänt ordningsmän, då de — fastän ogrundat — fruktade, att någon av deras medlemmar skulle uppföra sig opassande. En gång kom jag av en händelse tillstädes, då en sådan ordningsman visade ut två arbetare ur en loge. "De har uppfört sig opassande." "Hur då?" frågade jag. "De har talat högt." "Under föreställningen?" "Nej, under pausen", sade han förtörnad. Jag hade all möda att göra klart för honom, att detta ej var något opassande och icke ens under en organiserad arbetares värdighet.

I en fråga om publiken vill jag vidare endast påpeka, att den föredrog allvarliga pjäser framför lustspel och att den ej visade något speciellt intresse för vissa proletärstycken (t. ex. Gorkis Natthärbärgen). Tydligt hade den ej någon känsla av att själv vara framställd i detta elände, där ej en gnista av uppror och social kamp glödde. Å andra sidan stöttes arbetarna ej på minsta sätt av att konungar och prinsar uppträdde, t. ex. i Shakespeares pjäser. De kände tydligt i högre grad än mången socialdemokratisk skriftställare, att här var de rent mänskliga lidelserna allt, konung och prins representerade ej någon social ställning, de var blott symboler och namn för synliga, självansvariga människor.

Teatrarnas organisation.

På diktaturens första dag sammankallades alla teaterdirektörer efter föreställningens slut kl. 11 på aftonen till undervisningskommisariatet, där folkkommisariaten meddelade dem, att teatrarna var socialiserade. Alla fick stanna på sina platser, så länge de i vanlig ordning utförde sitt arbete, och de erhöll här för den högsta stadgade lönen. Men redan kl. halv 9 på aftonen (strax sedan föreställningen börjat) placerades röda skyddsvakter vid teatrarnas alla större kostym- eller kulissmagasin. Att denna försiktighetsåtgärd ej var överflödig, visade sig samma natt, i det att de flesta teaterdirektörer försökte undangömma det värdefulla materialet. Redan samma afton kontrollerades samtliga teatrar kassor ända ned till de minsta varietéers och biografers och bokföringen övertogs av kommisariatets kontrollorgan.

Av denna ekonomiska socialisering följde vissa konstnärliga fördelar helt och hållet av sig självt. Kostymförråden kunde centraliseras. Denna åtgärd gjorde det överflödigt, att vissa utrustningar förekom ända till fem och sex gånger. Med en väl sammanställd gemensamhetsrepertoar kunde man uppnå, att samma rekvisita kunde användas på de mest olika teatrar. (Med kulisserna förhöll det sig svårare, då dessa är beroende av scenens storlek och det naturligtvis skulle ta mycken tid att genomföra en normalisering av scenbyggnaden.) Kostym- och möbelutrustningen i en pjäs kunde nu bli mera fullständig och stilendig, då det fanns ojämförligt mycket mera att välja på. Å andra sidan blev hela uppsättningar överflödiga och kunde ställas till förstads- eller landsortsteaterns förfogande.

Av i konstnärligt hänseende ännu större betydelse var centraliseringen av skådespelarna, vilka nu bildade en enda stor trupp (tills vidare dock endast i huvudstaden). Den större möjligheten till urval vid besättandet av rollerna medförde härliga möjligheter till bildande av konstnärligt högtstående ensembler. Dock måste vi i början utstå en hård kamp mot de olika skådespelaresällskapens lokalpatriotism. De kunde nämligen icke lida, att deras bästa krafter skulle vinna framgångar på "andra teatrar". Det dröjde länge, innan denna barnsliga chauvinism och avund fick ögonen öppna för, att de dock på alla teatrar spelade för ett och samma folk, blott med konstnärligt högre prestationer.

Att skådespelarna och utrustningen genom centraliseringen icke fastlåstes, utan kunde förflyttas hur som helst, hade ännu mera vittgående följder. Som bekant är aldrig hela personalen vid en större teater i arbete på samma gång. Alltid går åtminstone hälften av medlemmarna sysslösa utan att få säga ett ord. Vid teatrar med succéspjäser är det oftast mer än hälften (Detta kraftslöseri är för övrigt en typisk följd av den kapitalistiska produktionsanarkien.) Genom centraliseringen blev det möjligt att låta skådespelare, som icke hade arbete vid en teater, spela vid någon annan. Tjugo nya teatrar kunde på detta sätt organiseras i förstäder, fabrikskvarter och mindre landsortsstäder utan att utgifterna för skådespelarnas löner därigenom ökades. Och skådespelarna själva var överlyckliga att få spela.

Denna skådespelarnas "mobilisering" hade även ett annat viktigt kulturellt resultat. För att motarbeta den osunda cen-

tralisationen till huvudstaden av alla stora kulturvärden förpliktades dess mest "berömda" och "betydande" skådespelare att under två månader av speltiden gästuppträda på landsortsteatrar utan att därför erhålla särskild ersättning utöver resetillägget. På så sätt ville man uppnå (planen genomfördes blott delvis), att landsbygdens befolkning icke ovillkorligen och för alltid skulle vara utestängd från högre konstnjutningar.

Å andra sidan inkallades i tur och ordning landsortsteatrarnas mest framstående skådespelare att gästspela på Budapeststeatrar för att där visa sig inför en press och en publik, som på dem ställde de högsta fordringar. På så sätt hade mången obeaktad talang kunnat uppnå ett välförtjänt rykte. (Många av dessa provinsskådespelare, som vår styrelse för första gången kallade till Budapest, engagerades sedan av teatrar och spelar ännu med framgång i huvudstaden). Detta ömsesidiga utbyte, ett slags kulturellt blodomlopp, praktiserades även i större utsträckning medelst sällskap, "staggiones", till vilka jag återkommer vid behandlingen av de nya formerna inom vårt teaterväsen.

Här ville jag endast nämna något om den ekonomiska sidan av den kommunistiska teaterpolitiken. Skådespelarnas genomsnittslöner höjdes genast med 30 proc. Å andra sidan reducerades vissa primadonnors och "stjärnors" oerhörda gager till den högsta lön, som någon kunde erhålla inom rådsrepubliken. (Detta var 3,000 ungerska kronor; skådespelare i biroller hade en minimilön av 1,000 kr.). De oerhörda skillnaderna skulle avskaffas. Man hade emellertid för avsikt att liksom i Ryssland införa ett system med "specialistlöner", varigenom man hade kommit upp till ett maximum av 10,000 kr. Svårare var lösningen av de tekniska scenarbetarnas lönefråga, vilket hade sin grund i tilltrasslade organisationsförhållanden. Dessa arbetare tillhörde nämligen icke teater utan trävaruarbetarnas fackförening, och deras löner beräknades efter en annan tariff. Problemet löstes emellertid snart. (Underhandlingarna med dessa kroppsarbeters disciplinerade fackförening var i varje fall mycket lättare än med skådespelarna.) De socialiserade biograferna gav en så stor vinst — en miljon kronor pr dag — att förlusten därmed kunde täckas för teatrar, som arbetade med billiga biljetter och dyr personal.

Nya former.

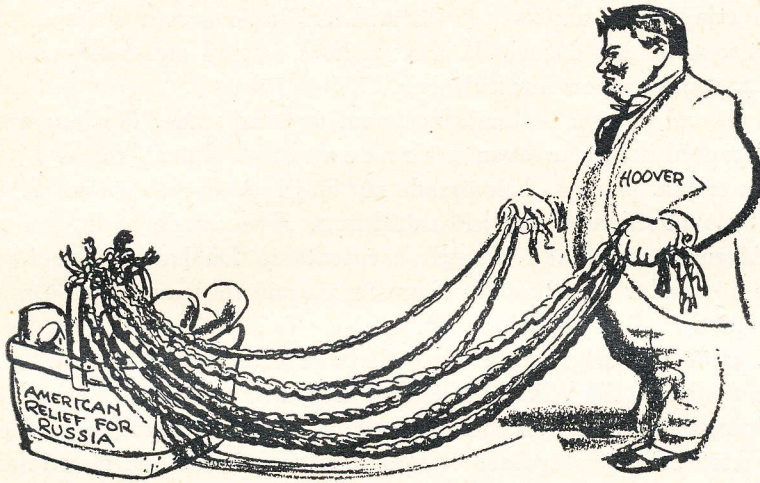
Det var från början klart, att ett socialistiskt samhälle icke kunde nöja sig med de från den gamla ordningen ärvda borgerliga teaterformerna. En politisk revolution kan man emellertid göra på en natt, icke så en kulturell. Den stora massarenan, som väl bäst hade motsvarat den kommunistiska andan, kunde man icke bygga upp så fort. Åtgärder därför träffades dock omedelbart. Ritningar beställdes, byggnadsplatser utsågs och man satte tills vidare i gång med iordningsställandet av vissa cirkusbyggnader för detta ändamål. I det stora hela stod emellertid de teaterföretag kvar, som redan förut funnits, och man inskränkte sig under den första tiden till negativa reformer, i det att man i huvudstaden stängde många tingeltangelteatrar och åtskilliga varietéer, som var ur stånd att åstadkomma några bättre saker. (De användbara skådespelarna och musikerna inrollerades i den stora teaterarmén, från vilken de sedan truppvis skickades ut, än hit och än dit.) Många varietéer hade väl inredda scener, som kunde användas för dramatiskt ändamål, och dessa togs naturligtvis genast i beslag. Skådespelare och regissörer till dem hade man ju tillräckligt av.

En stark falang agiterade för att man skulle stänga alla lokaler för dessa "lätta konstarter" och från och med nu bjuda proletariatet uteslutande den bästa konsten. Kommissariatet höll emellertid på, att man finge ej bryta kontinuiteten i kulturutvecklingen. Då proletariatet hittills varit utestängt från estetisk bildning, kan det icke sitta inne med den nödvändiga mottagligheten för endast och allenast tyngre konst. Vi löper därför fara att trötta ut människornas intresse och därigenom förlora möjligheten att uppfostra det i detta hänseende. Kultur kan ej skapas genom politisk diktatur. Vad vi kan göra, är att leda utvecklingen in i den rätta riktningen och och i alla avseenden bereda vägen för den åt det håll, vi vill att den ska gå. Därför underkastades dessa varietéer en sträng smakcensur. Allt rått pornografiskt förbjöds, men även allt annat oestetiskt, även om det ej innehöll något ekiväkt. Där- emot slog man ej med inskränkt pryderi ned på alla pikanta skämt. Som sagt, det var en smakcensur, på samma gång som man även företog en aktion för att ingjuta nytt konstnärligt stoff i dessa varietéers antagna program. Denna censur blev så mycket lättare och naturligare, som den nya publiken, en-

ligt vad jag redan nämnt, utövade densamma så gott som utan hjälp, i det att den alls icke intresserade sig för svinerier på scenen.

Den första helt nya teaterformen i den ungerska rådsrepubliken uppstod genom en ekonomisk, bjudande nödvändighet (liksom enligt den materialistiska historieuppfattningens lag så många andra konstriktningar och stilar gör). Från de av serbiska, rumäniska och tjeckiska trupper besatta ungerska områdena runt omkring flydde skådespelare och artister av alla slag i massor till huvudstaden, då de ej längre hade några förvärvsmöjligheter i de erövrade landsdelarna, på grund av att de spelade på ungerska. För ungefär 600 brödlösa skådespelare måste vi skaffa arbetsmöjligheter. Kommissariatet organiserade bland de små, rörliga cabaretrupper, bestående av högst 10 personer, vilka skickades ut på landsbygden med sina lätta koffertar för att uppsöka de minsta samhällena, dit ej någon järnväg leder och där man över huvud taget aldrig har sett en skådespelare, utom då och då en resande cirkus. Dessa trupper var sammansatta på följande sätt: två herrar och två damer, utvalda så att de kunde spela mindre, folkliga enaktare, ett allvarligt och ett gladare stycke. Alla hade dessutom solonummer (dans, sång, deklamation). Vidare innehöll truppen en cirkusartist (akrobat, lindansare, eld- och svärdselukare) för bondfolket, bland vilka han var outhärlig. Dessutom en conferencier. Denne hade egentligen den viktigaste rollen bland alla. Han skulle underhålla publiken med samtal liksom på huvudstadens cabareter, men genom dessa samtal undervisa, förklara och, utan att det märktes, göra kommunistisk propaganda. Dessa conferencierer kom från agitatorskolan och var ej skådespelare utan medlemmar av rörelsen. De medförde även en koffert med propagandaskrifter och skulle först med konst och vitsar söka vinna bonderepublikens förtroende och gunst för att så göra dem mera mottagliga för agitationen. Dessa conferencierer var vidare kassörer och ansvariga ekonomiska ledare för det hela. Många trupper utrustades dessutom med en scenarbetare, som skulle besörja det tekniska arbetet.

Bortåt hundra sådana trupper genomströvade landet och uträttade för det mesta ett gott arbete, såväl kulturellt som politiskt. Bestämmandet av enhetsprisen, vilka naturligtvis var mycket olika, skedde under medverkan av de lokala arbetare- och

Det kapitalistiska U. S. A:s hjälp till det hungrande Ryssland.
(Liberator.)

bonderåden samt samhällsmyndigheterna. Så var även fallet med uppgörelser och kontroll. (Conferencieren hade en dagbok, som i varje besökt samhälle måste förses med därvarande arbetaråds stämpel och intyg.)

Då dessa skådespelare nästan uteslutande rekryterades från landsortsvarietéer, kunde man ej lita på deras smak och repertoar, utan de erhöi en strängt fastställd spellista, upptagande de bästa, folkligaste och konstnärligaste verken bland sådant, som passade för dessa teatrar. Även reste de efter en noga bestämd plan, så att varje trakt av landet blev likformigt besökt.

Sådana var dessa små "resande teatersällskap", som uppstod dels av nödtvång, dels av politiska motiv. Men denna form för teaterverksamhet, vilken var ny för Ungern, utvecklades efter större mått av kulturkommissariatet. Man bildade operasällskap, vilket på grund av centraliseringen utan svårighet lät sig göra. De små landsortsteatrarna kunde naturligtvis ej bestå sig med speciellt operaensemble. Om också de passande personerna hade funnits, så skulle man aldrig haft tid till en allvarlig, konstnärlig instudering på en teater, som varje afton och med samma lilla personal måste spela ett nytt stycke. Dessa operasällskap hade nu på sin repertoar tre eller fyra väl instuderade operor (sammansatta så, att de kunde spelas av en ordentligt

utnyttjad ensemble) — och därmed skulle de beresa landsortsstäderna, vilka väl då och då kan få höra en god solist men aldrig en anständig operaföreställning.

Bland de nya teaterformer, som uppstod under den ungerska rådsrepubliken, var även barnteatern. Förut fanns ej en enda sådan. Vid jul bekvämade sig möjligen en och annan teater till att anordna en barnföreställning. Tre av de indragna varietéerna förvandlades nu till barnteatrar. Då barn under 14 år var förbjudna att besöka biograferna, måste man sörja för att de i stället fick en bättre förströelse. Två gånger i veckan hade två eller tre biografer i varje distrikt eftermiddagsföreställningar för barn, till vilka skolbarnen gick med sina lärare eller med ordningsmän från den socialistiska barnavänsföreningen. Då det var stor brist på för barn lämpliga filmer, berättade man ibland vid dessa tillfällen sagor för dem. Härtill använde man recitatörer eller lärare, vilka först måste undergå en prövning. Dessa sagoföreläsningar blev så populära, att man även måste hålla sådana i barnsjukhusen. Enligt upprättad statistik fick ensamt i Budapest över 30.000 proletärbarn höra vackra sagor berättas under dessa aftnar, barn som aldrig förr haft dylik glädje. — Naturligtvis granskade man sagomaterialet, innan det ställdes till den berättandes förfogande.

Den största och bäst inredda av dessa barnteatrar anordnades som övningsscen för teaterskolornas elever. Denna nyhet var av behovet påkallad även av en annan orsak. Eleverna förbjöds nämligen att tjänsygöra som statister, dels av pedagogiska skäl, dels emedan de därigenom tog brödet från många skådespelare av mindre betydenhet. Då man på nämna teater även skulle spela stycken för den mognare ungdomen, kom också åtskilliga klassiska saker upp på dess program.

För barnens bildning och förströelse, men även såsom underhållning för de äldre upprättades dock teatrar, marionettscener. Detta var en för Ungern ny konstform, vilken emellertid understöddes av kommissariatet, därför att man kunde framställa dess enkla, normaliserade apparat i stor mängd. (Ett litet trätorn på hjul, lätt transportabelt, inuti detta maskineriet, som kunde skötas av en person.) Denna teaterform hade alla förutsättningar att bli en folketskonst, ty även på landsbygden var det tekniskt sett oerhört lätt att utbreda den och

genom sin egendomliga typ var det den möjligt att på samma gång uppnå den största folklighet och högsta konstnärliga nivå. Dessutom kunde denna konstart lätt bli en anständig förvärvskälla för många brödlösa "intellektuella".

En för Ungern betydelsefull nyhet var den tyska teater, som omedelbart öppnades för huvudstadens tysktalande befolkning. Det var även sovjetregeringens avsikt att efter behov upprätta särskilda teatrar på resp. språk för serber, slovakar och rumäner i av dem bebodda områden.

Det skulle hava varit av särskilt stor kulturell betydelse, om vi hade kunnat öppna den försöks scen, vars utrustning redan var under arbete. Denna skulle erbjuda experimentmöjligheter åt de nyaste konstrikningarna inom teaterlitteraturen, regien och dekorationskonsten. Egentligen var den uteslutande avsedd för urpremiärer, och det stycke, som kunnat hålla sig kvar där, skulle sedan övertagas av andra teatrar.

Vidare måste något meddelas om programmet för den nya, stort och modernt anlagda teaterskolan, som skulle ha öppnats följande säsong. Tills vidare inställdes alla privata teater- och filmskolor, vilka till största delen endast var kopplerianstalter. Dessa privatskolors elever intogs endast efter ytterst noggrann prövning i statens akademi.

Den nyhet, som gick mest i kommunistisk anda, var emellertid följande:

De flesta arbetareföreningar hade sina amatörteatrar. Dessa fullständigades nu med yrkesmässiga skådespelare och regissörer och understöddes med scenrekvisita från de socialiserade depåerna. På så sätt ej blott höjde man i hög grad deras prestationsförmåga och vann ett medel till estetisk uppfostran, utan, vad som var av särskilt stor betydelse: man bröt ned skrankorna mellan yrkesmässiga och frivilliga folkkonst. Säkerligen skulle den nya teaterstilen i proletarisk anda ha uppstått just ur dessa företag.

Teaterlitteraturen.

Även på detta område var det till en början endast möjligt möjligt att vidta negativa reformer. Man kan ej stampa en helt ny kultur ur marken, lika litet som man kan föreskriva konsten att gå efter ett förutbestämt program. Ur ett nytt samhälles

nya anda ska en ny diktning så småningom uppstå på naturligt sätt. Man kan väl så nya frön men icke förändra blommorna på operativ väg. Allra minst får man emellertid svepa in politiska ideer i litteraturens täckmantel för att använda teatern i agitationssyfte. På det sättet blir politiken ytlig och konsten tynande och dålig.

Det var ej lätt för kommissariatet att genomdriva denna princip gentemot en stor del av våra kamrater, vilka genom den gamla socialismens rationalistiskt-materialistiska uppfostran hade förlorat allt sinne för konstens väsen och betydelse. Ett stort steg mot den nya litteraturens rensning från kapitalistisk ideologi togs av sig självt genom befrielsen ur kapitalismens ekonomiska tvång. Då diktarna blev oberoende av tantien, behövde de ej göra medvetna eftergifter för den dåliga smaken, och om deras talang ej redan var alldeles fördärvad, kunde den på nytt utvecklas ur rent inre motiv. Även den moraliska framgången hade nu andra förutsättningar, då publiken till övervägande del var proletarisk.

Teatrarnas repertoar granskades omedelbart, och endast det konstnärligt värdefulla tilläts kvarstå. Detta betydde ej, att man endast spelade klassiska verk eller oavbrutet ansträngde sig att nå det högsta patos. Publikens skulle även roas efter sitt dagsarbete, men på ett konstnärligt och vettigt sätt. De för kapitalismen typiska frivola salongsstyckena, vilka uteslutande handlar om äktenskapsbrott, spelförluster, karriär etc., ströks obarmhärtigt från spellistan. För att fylla luckorna gav man repriser av goda, äldre stycken, då den nya publiken icke vurmade för "nyheter".

Särskilt blev man tvungen att sammanställa en fullkomligt ny repertoar för operett- och lustspelsteatrarna, då dessa (liksom överallt nu för tiden) stod på den lägsta tänkbara nivå. Uppgiften var ej så svår, Offenbach, Planquette, Johann Strauss m. fl. m. fl. erbjöd material i tillräcklig mängd, och den nya publikens naivare och renare sinne gjorde det möjligt för den att njuta av den goda musiken.

Då man i överensstämmelse med kommunismens internationella väsen ej kunde forcera nationallitteraturen på bekostnad av den konstnärliga nivån, så måste de ungerska pjäsernas värde

mätas efter högsta internationella mått. Nationella och etnografiska specialsaker hade alls icke något företräde. Tvärtom, villkoret för att ett stycke skulle vinna vårt intresse var, att det hade en övernationell allmänmänsklig betydelse. (Detta utesluter ej den nationella egenart, som yttrar sig i stil, personer, miljö och kolorit. Det är tvärtom ett kännetecken på verkligt stor konst, att den med lokalmiljöns omedelbart upplevda färgskala kan måla en bild av internationell giltighet och betydelse.)

Man företog sig därför att för den ungerska teatern systematiskt översätta de värdefullaste pjäserna ur den internationella dramatiska litteraturen. Naturligtvis även stycken av modernaste slag. Visserligen föredrog man arbeten, som i sig dolde någon socialistisk eller revolutionär tendens, men i fråga om verkligt stora diktskapelser var det likgiltigt, vilka politiska ideologier, som däri kom till uttryck vid sidan av det evigt mänskliga. Calderons arbeten och Paul Claudels katolska pjäser skulle komma i samma tur och ordning som de grekiska klassikerna. På teatern gällde det blott skapande gestaltningsförmåga och äkta poesi, ty dessa är samhälleligt ömsesidiga, eviga värden. (I Karl Marx' förord till "Den politiska ekonomien" står satsen över Homers eviga skönhet som ett faktum, vilket ej behöver förklaras.)

För att emellertid framställa konsten under olika tider som en samhällets spegel (vilkens glans är evig men bilderna förgängliga), anordnades stora föreställningar. Man uppförde en tragedi och ett lustspel från varje epok, ett slags kulturhistoria således i teaterns framställning. Före dessa föreställningar skulle inledningsföredrag hållas för att sätta den däri mindre skolade publiken i stånd att se stycket i dess rätta sociologiska perspektiv.

Den i undervisningshänseende mest betydande rollen spelade programtidningarna. Dessa medföljde avgiftsfritt biljetterna och angav innehållet i det under kvällen spelade stycket. Dessa program skrevs av förstklassiga krafter och redigerades särskilt omsorgsfullt. Pjäsens innehåll relaterades så populärt som möjligt och på så sätt, att man utan att vara påträngande klargjorde för proletärpubliken styckets problem, sociologiska betydelse och estetiska struktur. En årgång av dessa pro-

gramtidningar och man hade haft den bästa teaterpublik som någonsin funnits.

T a n t i e m f a n n s e j. Författarens inkomst berodde ej på styckets framgång. Manuskriptet köptes för en större summa tillsammans med samtliga rättigheter, även uppföranderätten för in- och utlandet. Förlaget arbetade efter de modärnaste metoder. Det hade sin katalog, sin almanack och sina reklammedel. Arvodena, som betalades för en teaterpjäs, var olika och fastställdes efter ett bestämt schema, så att de ungefär motsvarade det arbete och den tid, som författande av ett dylikt arbete i allmänhet tog i anspråk.

Den nämnd, som prövade och antog manuskripten, bestod av dramatiska författare, regissörer och skådespelare, vilka i alltid växlande grupper detacherades härtill av sina resp. fackföreningar. Nämnden arbetade under ordförandeskap av en från kommissariatet utsänd intendent.

Alla författare, direktörer och regissörer, som ej var rena affärsmän, var glada över sakernas nya ordning, vilken befriade dem från ekonomiska bekymmer och risker samt väckte till nytt liv de ideal, som de haft innan de hann resignera. Så gott som alla arbetade "som om de blivit unga på nytt", som en av de mest förslagna och avsigkomna gamla teaterdirektörerna uttryckte sig.

B Ö C K E R

Alexandra Kollontaj.

A. Kollontaj: Die neue Moral und die Arbeiterklasse.

Det är, som Marx slagit fast, inte människornas medvetande, som bestämmer deras tillvaro, utan det är deras samhälleliga tillvaro, som bestämmer deras medvetande. Från en sådan vetenskaplig utgångspunkt står man helt annorlunda och säkrare inför de etiska och estetiska problemen i samhället än med den borgerliga ideologiens odugliga idealistiska utrustning. Men om det är säkert, att den intellektuella och moraliska överbyggnaden beror av den ekonomiska grunden, så är det lika säkert, att den förra ej heller ändras på en dag och att i det oavbrutna samlade "fysiska" och "psykiska" skeendet symptomen till den nya etiken kan komma och måste komma redan innan det gamla samhället ramlat ekonomiskt, måste gro redan i det borgerliga samhällets jord.

Vad nu gäller den del av den "andliga" överbyggnaden som kallas den etiska, eller vanligtvis moralen, har arbetarrörelsen sysslat alltför lite med den. Sedan gamla socialdemokratin blivit parlamentfälig, såg man sorgligt lite socialistisk litteratur på ideologiernas område, valstatistiken vart det väsentliga. Den nya revolutionära rörelsens livskraft visar sig emellertid också däri, att kommunismen och kommunistisk vetenskap med obändig forskariver kastat sig in på även dessa fält. En allt rikare litteratur springer fram i tidnings- och tidskriftsartiklar,

i broschyrer och böcker. Inte minst från våra ryska kamraters sida. Bland dem, som sysslat med etiken i revolutionen, intar Alexandra Kollontaj en av de allra främsta platserna. Och få har som hon förutsättningarna — i intellekt, kunskaper, takt och lidelsefull längtan efter högre moraliska former — att här gå på jupet, belysa frågorna och leda ärligt sökande efter en bättre moral. I en skrift *Die neue Moral und die Arbeiterklasse* (Den nya moralen och arbetarklassen) — A. Seehof & Co. Verlag, Berlin C 54, 80 sidor — har hon nyligen sammanfört sina synpunkter.

Kollontajs skrift är, det må sägas från första början, kanhända den finaste och noblaste som utgivits i ämnet. Samtidigt som den är på en gång den klarast revolutionära och samvetsgrannaste. Tyvärr är utrymmet här alltför litet för den grundliga recension, den förtjänar, men den torde i stället snart bli i sin helhet genom översättning (i serien *Röd Kultur*) tillgänglig för svensk publik, av vilken inte minst arbetets kvinnor måste stifta dess bekantskap.

Inledningsvis skildras den nya kvinnan sådan hon framträder i livet och — om också ännu sparsamt — i litteraturen. Den hårda livsnödvändigheten, kapitalismens, industrialismens sekel har betydligt skapat om kvinnan, gett henne nya behov, en helt ny psykologi. Från att vara ett bihang till mannen, ett tåligt, passivt, på känsloliv och kärlek inriktat väsen, ett svagt käril, sådant diktningen ännu mestadels envisas att skildra henne och skolan att uppfostra henne, har hon blivit en mannen jämbördig, mer beslätad och närstående varelse. "Självdisciplin i stället för känslöversvall, förmågan att uppskatta den egna friheten, det egna oberoendet i stället för den operonliga hängivenheten, härdandet av den egna individualiteten i stället för det naiva bemödandet att i sej uppta och återspegla den älskades' främmande bild. — Framför oss står inte längre 'honan', mannens skugga — framför oss står personligheten kvinnan som människa." Självklart nog — i en tid som kastat 60 miljoner europeiska och nordamerikanska kvinnor i ut förvärvslivet!

Ur den hittills sparsamma, oftast av kvinnor författade, stundom literärt mindre högtstående diktningen om den moderna kvinnan tar förf. fram typ efter typ av jältinna och ger koncentratet av deras öde: ett oerhört intressant galleri tänkande, handlande och för sin sak lidande kvinnor, vars storhet man förstår vid en enkel jämförelse med gässen och de hysteriska honorna i samtidens gängse romanlitteratur och film.

Den nya kvinnans karaktärsegenskaper är för det första en starkare betonad, av livskampens brutalitet härdad vilja. Hon har blivit starkare i striden mot alla sociala hinder och motigheter. För det andra ställer hon högre krav på mannen, som ju nu oftast ej ens i de intimaste kärleksögonblicken når kvinnans själ och ger den något. Med den borgerliga egendomsmoralens fall förvandlas kvinnan från tillhörighet till kamrat, hennes ensidiga och överdrivna eroticism reduceras till sitt rätta begränsade område och hennes intellekt får äntligen frihet. På tal om kvinnans emancipation betonar förf. riktigt olikheten mot den borgerliga kvinnorörelsen, hur arbetarkvinnans frigörelse ej sker i kamp med hen-

nes klass utan i fullaste samkänsla med den manlige kamratens frihetskamp och klassens.

Kapitlet *K ä r l e k e n o c h d e n n y a m o r a l e n* behandlar bl. a. det bland borgerliga "fördomsfria" brukade s. k. fria eller samvetsäktenskapet och uppvisar hur lätt det, byggt som det är på borgerlig samhällsgrund, förstörs av tillfälligheter, upplöses eller övergår i det legala borgerliga äktenskapet. Frihet kräves för kärleken, men som den stora kärleken är en sällsynt ting, som ej kan bli absolut krav, uppställer förf. som en sorts erotiskt minimiprogram vad hon kallar det *erotiska kamratskapet*, två människors gemenskap på basis av ömsesidig tillgivenhet, en form av erotiskt liv vars grundläggande element spåras redan i antikens bästa hetärförbindelser, i den galanta kärleken, hos renässansens kurtisaner, den vackraste förbindelsen mellan Montmartre-artisten och hans grisett o. s. v.

I slutkapitalet *K ä r l e k s f ö r h å l l a n d e n a o c h k l a s s k a m p e n* kommer Kollontaj till sist till det resultatet, att — om också redan nu högt utvecklade människor kan förvärkliga den nya högre erotiska moralen — först ett kommunistiskt samhälle möjliggör massornas övergång till denna, efter utsägliga kriser och kval för de etiskt mest fordrande och samvetsbegåvade.

En härlig skrift med en mångfald befruktande tankar och perspektiv, alla utmynnande i det enda krav, som för varje tänkande hederlig människa blir det grundläggande, det enda man har rätt att ställa på alla — men plikt att ställa på alla: ärligheten! Den lilla broschyren borde finnas i varje hem, borde debatteras i alla organisationer, borde läsas i skolorna! Så djärvt fri, så djupt och vackert sedlig är den!

T. N.

Wieland Hersfelde: Gesellschaft, Künstler und Kommunismus.

Besläktad med Kollontajs ovan nämnda skrift är Herzfeldes *Gesellschaft, Künstler und Kommunismus* (Samhälle, konstnär och kommunism) — Der Malik-Verlag, Berlin, 30 sidor — i sin klara, jupa syn på samhällets ideologiska överbyggnad. H. sysslar särskilt med konstnärens öde i nuet och hans uppgift i nuets kamp. Han poängterar konstnärens (av varje härstamning) nuvarande roll, som står i det ömkligaste förhållande till de uppfostrande och framåt drivande möjligheter, hans yrke mer än andra har, och påvisar enda utvägen: övergången till den kommunistiska livsåskådningen. Konstnärens väg till kommunismen är — med hänsyn till hans individualism — oerhört svår och visst ej tillryggalagd med ett inträde i ett kommunistiskt parti. Till på köpet som man från arbetarhåll ofta har allt annat än förståelse för den sortens folk. Hans uppgift inom det nuvarande borgerliga samhällets ram är att stå mitt i detta samhälle, i denna kapitalistiska miljö, som kommunist, att helt och förbehållslöst ställa all sin kraft i den revolutionära rörelsens tjänst på sitt eget område om han där har största utsikten att göra rörelsen mest nytta, annars på annat område, mera inom hantväret. I det kommunistiska samhället blir sedan hans roll utvecklad, där måste

även konstens folk av olika slag organiseras, läras och lära sig självt samarbete och samfällt skapande.

En förträfflig studie över konstnärens ställning i detta kampskede, en framställning full av satir över borgerlig "kultur" och missriktad bleksiktig "folkbildningsrörelse", en skrift med rika perspektiv. Det är att hoppas, att även den kommer att snarast införlivas i vårt kommunistiska förlags serie Röd Kultur.

T. N.

Fanny Falkner: August Strindberg i Blå tornet.

Aren 1908—1910 bodde Strindberg som bekant i det s. k. Blå tornet (hörnet av Tegnér- och Drottninggatorna) i Stockholm. Med denna ur litteraturhistorisk synpunkt mycket intressanta tid — flera av diktarens bästa arbeten från hans produktions slut såg här dagen — förbinder sej en romantisk historia om den olycklige gamles kärlek till en ung 19-årig konstnärinna, Fanny Falkner, hos vars mor han hyrde. Av böjelsen vart ej, som Strindberg själv önskat, äktenskap, den kvinnliga kontrahenten kände sej otillräcklig och för ung, men i egenskap av sekreterare och protegée lärde hon intimt känna enslingens liv, så nära han överhuvud lät någon känna det. Fröken Falkner har nu, tio år senare, ansett det som sin plikt att anförtro sina minnen från tiden med Strindberg åt offentligheten. Huruvida tiden ännu var inne för publicerandet, blir hennes ensak att avgöra. Som boken nu föreligger, måste man ge författarinnan det erkännandet, att hon gått blygsamt och pietetsfullt till verket. Med alla sina små vardagsdrag ger den en påtagligt sann och familjär bild av den store diktarens sista år, hans skygghet och misstänksamhet, hans häftighet och ömhet. Stilen är flärdlös och rättfram, och Norstedtska förlaget har satt ett pris (3:75), som bör vara överkomligt för enskilda Strindbergs-älskare och alla föreningsbibliotek.

T. N.

T I D S R K I F T S R E V Y

En statistik över de politiska mordena.

En tysk professor E. J. Gumbel har i en bok av intresse ej minst för oss kommunister uppgjort en statistik över de politiska mordena i Tyskland. Som G. ej på något vis kan beskyllas för sympatier åt vårt håll, blir hans mest av siffror och data bestående bok över tyska revolutionen ett ohyggligt vittnesbörd av ojävig art.

Vid uppräknandet av de revolterande soldaternas våldssaker och myndigheternas repressalier yttrar Gumbel: "Ända hittills hade de revolutionära i de socialistiska partierna begått 13 politiska mord på borgare. På samma tid hade antalet offer för 'högerns' 'kontra-aktioner' passerat siffran 300." Det var tiden november 1918—februari 1921, statistiken slutar före mars-dagarna i år.

13 mot 314 (som G. närmare anger siffrorna) — i sanning dyrbar betalning. Men ej nog härmed — än bättre blir det när vi ser på hur olika de olika sidorna straffats. I "socialisten" Eberts Tyskland har samtliga 13 socialistiska mord bestraffats: åt 22 anklagade har av "rättvisan" utdömts 8 dödsdomar och 176 år straffarbete, för mordena på de 314 socialisterna har 5 (fem!) personer straffats med summa — 31½ års fängelse!

Var tjugonde dag har alltså enligt Gumbel i Tyskland begåtts ett politiskt mord från högern utan straffpåföljd! Och efter dessa siffror blir man knappast förvånad att få ytterligare dessa: I Kapp-kuppen deltog 21 kända politiker och 775 lika kända officerare, vilka ej nåtts av något som helst straff för sitt uppror utan sitter i allsköns välmåga i sina våningar och slott — medan de c:a 50 proletärer som häktades efter bayerska rådsregimen ådömdes — förutom flera dödsdomar — sammanlagt 146 år och 4 månader fängelse och tukthus!

Den borgerlige författaren konstaterar till sist, att medan nästan alla den yttersta vänsterns ledare mördats eller oskadliggjorts i häkte, går samtliga reaktionsledare fria och okränkta. Det är "rättvisa" i s. k. demokratisk republik!

I N N E H Å L L

Författareförteckning.

	Sid.
Anderson, Nils:	
Socialism och socialisering	79
Bálazs, Bela:	
Teatern i den ungerska rådsrepubliken	453
Bogdanov, A.:	
Vetenskapen och arbetarklassen	257, 327, 367
Carleson, C. N.:	
Brottsjörar	165
Ett tröttkört parlament	319
Genève-svindeln	1
Utplundring eller ekonomiskt förnuft	103
Washington — upptakt till det stora oce- ankriget	435
Dalkvist, O.:	
Bergsbruket och reduktionen	155
Darragh, Thomas:	
Det revolutionära Irland och kommunis- men	17
Enberg, Johan:	
Brantings revolutionspolitik	117
Vetenskap och vetenskap	193
Farwig, H.:	
Hussiternas kommunism	133
Fjeldstad, R.:	
Till Canossa	111
Fogarasi, A.:	
Den kommunistiska pressens uppgifter	389
Gabor, Andor:	
Litteratur och revolution	181
Goldschmidt, A.:	
Centralisation och decentralisation	31
Guld och land	173
Gustavson, O.:	
I socialiseringsfrågan	289, 345
Hevesi, J.:	
Arbetets sociala kategorier	303
Hilt, C.:	
Arbetarpressens internationella nyhets- förmedling	401
Höglund, Z.:	
Partikongressen	145
Kabaktsjjeff, C.:	
Tillståndet på Balkan	129
Krupskaja (fru Lenin):	
Det politiska uppfostringsarbetet i i Sov- jetryssland	61

Kämpe, A.:	
Kommunismen i Sverige	69
Socialiseringsfrågan	241
Lengyel, J.:	
Två slags omdömen	161
Lukaacs, G.:	
Massornas spontanitet, partiernas aktivitet	357
Mardarasz, A.:	
Officersutbildningen i röda armén	231
Oriens:	
En dialog om litteratur och revolution	121
Postgate, R. W.:	
Theophile Ferré, en Pariserkommunens ledare	219
Quelch, Tom:	
Motståndarna till den sociala revolutionen i England	443
Rákos, Franz:	
Den vita terrorn	251
Renz, L.:	
Tysklands kommunistparti efter marsdagarna	337
Rosso, Ardito:	
Kommunistpartiets "illegala arbete"	407
Röde, Håkan:	
Historia	343
Schumann, H.:	
Karl Liebknechts sista dagar	209
Thylin, H.:	
Maxim Gorkij	225
Tihany, L.:	
Litteratur och revolution	326
Wallenius, Alice:	
Den gamla skolan och den nya	49
Wn, Jr.:	
Ungdomsförbundet — en översikt	201
Vox Temporis:	
Den revolutionära optimismen	97

Register.

Almgren: 425	Branting: 117
Anderson, Nils: 79	Bucharin: 89
Angel, Norman: 239	Byström: 39, 41, 43, 91
Arbetets sociala kategorier: 303	Caillaux: 383
Avius: 185	Carleson: 1, 103, 139, 165, 319, 425, 435
Bálazs: 453	Centralisation: 31
Balkan: 129	Communist: 238
Balten, Ode: 140	Dalkvist: 155
Barthel: 281	Darragh: 17
Bergsbruket: 155	Enberg: 117, 193
Bogdanov: 257, 327, 367	

- Engbergs-marxismen: 287
 Engelska kolstrejken: 238
 Englands arbetarrörelse: 37, 38, 127, 447
 Falkner: 470
 Farwig: 133
 Fatalism: 190
 Ferré: 219
 Fjeldstad: 111
 Folkförbundet: 1, 94, 103, 165, 239, 381
 Fransk arbetarrörelse: 36, 83
 Gabor: 181
 Goldschmidt: 31, 173
 Gorkij: 225
 Grekisk arbetarrörelse: 38
 Grimlund: 375, 379
 Guld och land: 173
 Fogarasi: 389
 Gustavson: 289, 345
 Hevesi: 303
 Hilt: 401
 Historia: 343
 Holitscher: 187
 Hussiterna: 133
 Höglund: 140, 145
 Illegalt arbete: 407
 Insända skrifter: 48, 96, 144, 192, 240, 288, 336, 384, 432
 Irland: 17
 Italiensk arbetarrörelse: 128
 Kabaktsjjeff: 129
 Kapitalismen: 161, 335, 383
 Kellermann: 44
 Kollontaj: 467
 Kommunismen i Sverge: 69
 Kommunismus: 286, 427
 Kommunistiska Internationalen: 191, 286, 385
 Kommunistiska pressen: 389, 401
 Kommunistisk litteratur: 265
 Kuusinen: 185
 Kämpe: 69, 241
 Lengyel: 161
 Lenin: 237, 429
 Lichtstrahlen: 94, 141
 Liebknecht: 137, 209
 Litteratur, kommunistisk: 265
 Litteratur, konst och revolution: 121, 181, 326, 453
 Lukacs: 357
 Madarasz: 231
 Massornas spontanitet: 357
 Myterier i Frankrike: 95
 Möller, Gustav: 93
 Nerman: 89, 137, 235, 281, 333, 419, 425, 467, 469, 470
 Oriens: 121
 Phare: 142
 Plebs: 335
 Postgate: 219
 Progrès Civique: 383
 Proletar: 191
 Quelch: 443
 Rákos: 251
 Reduktionen: 155
 Religion: 333
 Renz: 337
 Revolutionär optimism: 97
 Rosso: 407
 Rundschau: 187
 Rustningshetsen: 47
 Rådssrysslands inrikespolitik: 15, 61, 173, 187
 Rådssrysslands utrikespolitik: 45, 142
 Röda armén: 231
 Röde, Håkan: 343
 Scheidemann: 139
 Schumann: 137, 209
 Shaw: 285, 419
 Sinclair: 333
 Sinowjew: 375
 Skolfrågor: 49
 Slutord: 433
 Snowden: 43
 Socialisering: 79, 241, 289, 345
 Strindberg: 470
 Svenska arbetarrörelsen: 145
 Svenska riksdagen: 319
 Teatern i Ungern: 453
 Terrorn: 251, 471
 Thylin: 225
 Tiden: 93
 Tihany: 326
 Till Canossa: 111
 Trotskij: 39
 Tschitscherin: 379
 Tysk arbetarrörelse: 337, 375, 429
 Tysk borgfred: 141
 Tysklands bankrutt: 46
 Ungdomsrörelsen: 201, 235, 379
 Ungerska folkkommisarierna: 38
 Wallenius: 49
 Wells: 41, 419
 Wendel: 44
 Vetenskapen: 193, 257, 327, 367
 Wn, Jr: 201
 Workers Dreadnought: 190
 Vox Temporis: 97
 Världsrevolutionen: 93, 237, 427, 429